

Musayev Hafiz Məhərrəm oğlu,

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

E-mail: elchin.gulaliyev1@gmail.com

UOT 341

DOI: 10.30546/2218-9130.03.353.2024.004

İRAN İSLAM RESPUBLİKASI TƏRƏFİNDƏN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ SƏRHƏD TƏHLÜKƏSİZLİYİNƏ TƏHDİDLƏR

Açar sözlər: İslam İnqilabı, Silahlı Qüvvələr, İslam İnqilabının Mühafizəçiləri Korpusu, “Qüds” xüsusi təyinatlı qüvvələri, “Bəsic” müqavimət qüvvələri, terrorçu təşkilat, Vətən Müharibəsi, Dövlət Sərhəd Xidməti, sərhəd təhlükəsizliyi, milli təhlükəsizlik, milli maraqlar, əməliyyat şəraiti, sərhəd təhdidləri.

Ключевые слова: Исламская революция, Вооруженные Силы, Корпус Стражей Исламской Революции, Силы специального назначения Кудс, Силы Сопротивления «Басидж», террористическая организация, Отечественная война, Государственная Пограничная Служба, пограничная безопасность, национальная безопасность, национальные интересы, оперативная обстановка, угрозы пограничной безопасности.

Keywords: Islamic Revolution, Armed Forces, Islamic Revolutionary Guard Corps, Quds Special Forces, Basij Resistance Force, Terrorist Organization, Homeland War, State Border Service, border security, national security, national interest, operational environment, border threats.

İran İslam Respublikasının (İİR) Azərbaycan Respublikası (AR) ilə tarixi, mədəni, dini, milli və digər sahələrdə yaxınlığına baxmayaraq, ölkəmiz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən

sonra İİR dini hakimiyyətinin Azərbaycana qarşı əks mövqedə siyasət yürütməsi təəccüb doğurur. AR ilə sərhədyanı bölgələrdə İİR-in Silahlı Qüvvələrinin ən nüfuzlu qurumu sayılan İslam İnqilabının Mühafizəçiləri Korpusu (İİMK) son illər vaxtaşırı genişmiqyaslı təlimlərini keçirərək AR əleyhinə yüksək vəzifəli rəsmilər tərəfindən ittihamların, hədə məzmunlu ifadələrin səsləndirilməsi sərhəddən dövlətimizə qarşı yönələn təhdidlərin bariz nümunəsidir. Bu məqalədə dövlətimizin milli maraqlarını, təhlükəsizliyini, o cümlədən sərhəd təhlükəsizliyini təhdid edən, İİR-də ən nüfuzlu silahlı birləşmə sayılan, ali dini rəhbərin bilavasitə rəhbərliyi və nəzarətində olan İİMK-nın ümumi fəaliyyəti, bu fəaliyyətin AR ilə sərhədlərin mühafizəsinə təsiri və digər maraq doğuran məsələlər şərh olunmuşdur.

İİR-in Silahlı Qüvvələri (SQ) əsasən 3 növ hərbi qurumdan, Ordu (Artes, ارتش), İslam İnqilabının Mühafizəçiləri Korpusu (fars dilində “Sepahe pasdarane enqelabe eslami”, qısaca “Sepah”, İslam İnqilabının Keşikçiləri Dəstəsi kimi də tərcümə olunur, سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) və Nizam-İntizam Komandanlığından (“Fərmandehiye Entezami” فرماندهی انتظامی) təşkil olunmuşdur. İİR-in Müdafiə və Silahlı Qüvvələrə Dəstək Nazirliyi (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح) qısaca Müdafiə Nazirliyi) ölkənin Silahlı Qüvvələrinin fəaliyyətinin planlaşdırılması, koordinasiyası, müdafiə qabiliyyə-

tinin genişləndirilməsi, təchizatı, lazımı dəstəyin göstərilməsi işlərinə cavabdehdir. İİR-in rəsmi mənbələrinə əsasən İranın Silahlı Qüvvələrinin sərəncamında 610 min nəfər həqiqi xidmətdə olan şəxsi heyət və 250 min nəfərdən çox ehtiyat qüvvələri vardır və bununla da Qərbi Asiyada ən böyük hərbi gücə (şəxsi heyətin sayına görə) malik sayıldığı göstərilir. Digər bəzi mənbələrdə isə İranın 950 min nəfər fəal şəxsi heyətinin, 1 milyon 300 min nəfər ehtiyat, 2 milyon 600 min nəfər yarımhərbi, ümumilikdə isə 4,5 milyon nəfərdən çox canlı qüvvəsinin olduğu göstərilir. Bununla da İİR öz Silahlı Qüvvələrinin şəxsi heyətinin sayına görə dünyanın 5-ci ölkəsi hesab olunur [4].

İslam inqilabının ilk günlərindən (inqilab 11.02.1979-cu ildə qələbə çalmışdır) fəaliyyət göstərən müvəqqəti hökumət tərəfindən ölkədə təhlükəsizliyin, asayişin qorunması məqsədilə “Milli Qvardiya” (Qard-e Melli) Ayətullah Ruhulla Musəvi Xomeyninin hökmü ilə təsis edilmişdir. Bu qurumun yaradılmasında əsas məqsəd şəhər və kəndlərdə ümumi vəziyyətə nəzarət, inqilaba qarşı hər hansı təhriklərin, müəssisələrin, sənaye, ticarət və s. mühüm obyektlərin fəaliyyətinə nəzarət və mühafizəsi, islami qanunlara riayət olunması, müxalifət qüvvələrinin aşkarlanması və hərəkətlərinin qarşısının alınmasından ibarət olmuşdur. Bir müddət sonra, 1979-cu ilin aprel ayının sonlarında həmin qurumun bazasında İİMK təsis edilmişdir. Həmin ərəfədə keçirilmiş İİMK-nin geniş iclasında qurumun idarəçiliyi, maddi-texniki, hərbi təchizatının yaxşılaşdırılması, şəxsi heyətin öyrədilməsi və digər istiqamətlərdə mühüm qərarlar qəbul olunmuşdur. Bundan sonra ölkə ərazisində könüllülərdən ibarət dəstələrin İİMK sıralarına qəbul olunmaları intensivləşdirilmişdir. İİMK-nin yaranması və genişləndirilməsi ilə yanaşı İranın müxtəlif məntəqələrində inqilabın ilk günlərindən “inqilabın qorunması” üçün silahlı dəstələr yaranmışdır. Sayca 4 olan bu əsas dəstələr arasında vaxtaşırı fikir ayrılıqları, ixtilaflar, qarşıdurmalar baş verirdi. Xomeyninin yaxın

tərəfdaşı Həşemi Rəfsəncaninin (əvvəllər İranın prezidenti, ekspertlər şurasının sədri və digər yüksək vəzifələrdə çalışmışdır) təklifi ilə həmin dəstələr də İİMK-nin tərkibinə birləşdirilmişdir [5].

İranın dini rəhbəri (hazırda ayətullah Seyid Əli Hüseyni Xamenei) Silahlı Qüvvələrin ali baş komandanıdır. O, baş qərargah (hazırda rəhbəri general-leytenant Məhəmməd Baqiri), SQ-nin strukturunu təşkil edən qurumların rəhbərləri və qurumlardakı nümayəndələri vasitəsilə rəhbərliyi həyata keçirir [3].

İran təqvimini ilə 1401-ci ildə (21.03.2022-21.03.2023) İİR-in Müdafiə və Təhlükəsizlik xərclərinə 6,6 milyard ABŞ dolları məbləğində vəsait ayrılmışdır ki, bu da ümumi dövlət büdcəsinin 5,5%-ni təşkil edir.

İran Konstitusiyasının 150-ci maddəsində qeyd olunduğu kimi, İslam İnqilabının Mühafizəçiləri Korpusu “islam inqilabı və onun nailiyyətlərini qorumağa məsul” bir təşkilatdır. Bu isə geniş bir sahəni əhatə edir. İİMK birbaşa inqilab rəhbəri, yəni ölkənin ali dini liderinə (vəliyyə-fəqihə) tabedir. Eyni zamanda, bütün digər hərbi birləşmələrdə, nazirliklərdə olduğu kimi, burada da ali dini rəhbərin ruhani nümayəndəsi fəaliyyət göstərir. İİMK hərbi potensialı və şəxsi heyətin sayına görə İranda “Ordu”dan (Artes) sonra ikinci böyük hərbi qurum sayılır.

“Sepah” Silahlı Qüvvələr kimi quru qoşun növləri, hərbi hava, hərbi dəniz qüvvələrinə maldır. Bundan əlavə, İİMK-nin tərkibində “Qüds” qüvvəsi, “Bəsic” təşkilatı (qısaca “Bəsic”, “Bəsic” özünümüdafiə və ya müqavimət qüvvələri kimi də adlandırılır) mövcuddur. Göstərilən 5 növ quruma ümumi rəhbərliyin və onların fəaliyyətlərinin əlaqələndirilməsi məsələlərinin tənzimlənməsi İİMK-nin müştərək qərargahı tərəfindən həyata keçirilir. İİMK-nin baş komandanı (hazırda general-leytenant Hüseyn Səlamı) tərəfindən 1-ci müavini (hazırda kontr-admiral Əli Fədui), müştərək qərargahın rəisi (hazırda general-mayor Məhəmmədrza Nəqdi) və tabeçilikdə olan 5 qurumun hər birinin rəhbərləri seçilir, Ali Baş

Komandan tərəfindən təsdiq olunduqdan sonra isə həmin vəzifələrə təyin edilmiş hesab olunurlar [5].

Qeyd etmək lazımdır ki, 1982-ci ilin noyabr ayından 1989-cu ilin sentyabr ayına qədər İranda “İİMK Nazirliyi” (vəzərat-e Sepah) də fəaliyyət göstərmişdir. Bu Nazirlik İİR-in hazırkı MN-nin funksiyalarına oxşar olaraq qurumun maddi-texniki, hərbi və digər sahələrdə təchizatına cavabdehlik daşımışdır.

İİMK-nın Quru Qoşunları – bu qurumun (İİMK) tərkibində fəaliyyət göstərən ən iri qoşun növüdür. Onun sərəncamında 17 diviziya (10 piyada, 2 tank, 5 mexanikləşdirilmiş), 20-yə yaxın əlahiddə briqada (artilleriya, raket, zenit-raket, paraşüt, xüsusi təyinatlı, rəbitə, mühəndis-istehkamçı, kimyəvi, müdafiə, piyada, tank), sərhəd hərbi hissələri (əsasən İraq, Türkiyə, Əfqanıstanla sərhədlərin bəzi sahələrində) mövcuddur. Quru Qoşunların sərəncamında 470-dən çox tank (T-55, T-62, T-72, «Karrar»), 366 vahid səhra artilleriya qurğusu, 140 zenit qurğusu, 40 ədəd PC30 yaylım atəş sistemləri, 620 ədəd PDM, 400.000 (dörd yüz min) nəfərə yaxın şəxsi heyət mövcuddur.

İİMK-nın hava qüvvələri (hava-kosmik qüvvələri də adlandırılır) müstəqil fəaliyyət göstərir. Bu qüvvələrin təchizatında təqribən 300 döyüş, 100 hərbi-nəqliyyat təyyarələri (F-4, F-5, F-14, Boinq-707, Boinq-737, Boinq-747, Antonov-74, İL-76, SU-24, MİQ-29), helikopterlər (Mİ-8, MİL-17, Şahed-278, BL-214), “yer-yer”, “yer-hava”, “yer-dəniz” raketləri, hava hücumundan müdafiə sistemləri mövcuddur. Son illər İran istehsalı olan yaxın və orta mənzilli raketlər (“Şahab-3”, Qədr-110, Səcil, “Xorrəməşəhr”, “Əmad”, Sumer, “Xəlice Fars”), “3 Xordad” adlandırılmış hava hücumundan müdafiə sistemləri (uçuş obyektlərini 30 km məsafədən dəqiq qeydə ala bilir), hücum və kamikadze tipli PUA-lar (“Əbil”, “Kərrar”, “Şahed-129”, “Saye”, “Saeqe”, “Simorq”) və digər döyüş sursatları bu qurumun döyüş təchizatına daxil edilməkdədir.

İİMK-nın hərbi dəniz qüvvələri – qərargah, 4 əlahiddə komandanlıq, 3 hərbi dəniz rayonu (HDR), hərbi birləşmələr, hissələr, təminat, xidmət bölmələri, təlim mərkəzlərindən ibarətdir. Döyüş təchizatında 3 sualtı qayıq, kiçik həcmli sualtı qayıqlar, idarəolunan raketli 3 frəqat, 2 korvet, 20 raket katerləri, 20-dən çox torpedo katerləri, 13 desant gəmisi, 6 hava yastıqlı kater, 3 mina-tral gəmiləri, 28 köməkçi gəmilər mövcuddur. HDQ-nin dəniz aviasiyasının sərəncamında 22 təyyarəsi, 15 helikopteri vardır. 3 dəniz piyadaları briqadasında 5000 nəfərdən çox şəxsi heyət, 4 raket briqadasında 300-dən çox gəmi əleyhinə raket kompleksləri vardır. Şəxsi heyətin ümumi sayı 25000 nəfərə qədərdir [5].

İİMK-nın xüsusi təyinatlı “Qüds” qüvvələri – əsasən İranın xaricində hərbi və xüsusi əməliyyatların həyata keçirilməsi məqsədilə 1980-ci ildə yaradılmışdır. Təsis olduğu vaxtdan İİMK-nın “Qüds” qüvvələri İraq-İran müharibəsinə qoşulmuş (1980-1988), bununla yanaşı İraqda Səddam Hüseyn rejiminə qarşı mübarizə aparən kürd qruplaşmalarına yardım göstərmiş, 1982-ci ildə Livana daxil olaraq orada “Hezbollah” (Allahın partiyası) təşkilatını (bir çox ölkələr tərəfindən terrorçu təşkilat kimi tanınmışdır) yaratmışdır. “Qüds” Əfqanıstanda şiə lideri Əbdül Əli Məzariyə və onun İslam partiyası “Vəhdət partiyası”na köməklik göstərmiş, “Taliban” hakimiyyətə gəldikdən sonra isə Əhməd şah Məsuda və “Şimali Alyans”a dəstək vermişdir. “Qüds” ölkə ərazisindən xaricdə xüsusi əməliyyatlarla yanaşı kəşfiyyat fəaliyyəti ilə də məşğul olur, əsasən şiə yönümlü islami hərəkət təşkilatlarını, bir sıra islam partiyalarını, cərəyanları, o cümlədən silahlı dini qruplaşmaları himayə edir.

Bu qurumun şəxsi heyətinin ümumi sayı barədə məlumatlar açıqlanmır. Bəzi ekspertlərin rəylərinə görə şəxsi heyətin ümumi sayı 20000 (iyirmi min) nəfərə yaxındır. “Qüds” də İİMK kimi dünyanın bir sıra ölkələri tərəfindən terrorçu təşkilatlar siyahısına daxil edilmişdir.

03.01.2020-ci ildə İraq ərazisində, Bağdad beynəlxalq hava limanının yaxınlığında bu qurumun rəhbəri, İİMK-da böyük nüfuza malik olmuş general-leytenant Qasım Süleymani ABŞ tərəfindən havadan zərbə ilə (PUA) qətlə yetirildikdən sonra yerinə briqada generalı İsmail Qani təyin olunmuşdur [6].

İİMK-nın “Bəsic” özünümüdafiə (müqavimət) qüvvələri – ölkənin bütün məntəqələrində inqilab dəyərlərinə bağlı könüllü yarımhərbi qurumdur, 26 noyabr 1979-cu ildə yaradılmışdır. Bu qurumun təqribən 12,5 milyon üzvünün olduğu ehtimal edilir. Bununla yanaşı, İİR-in rəsmi mənbələrində bu təşkilatın üzvlərinin ümumi sayının 2014-cü ildə 22 milyon nəfər, 2018-ci ildə 25 milyon nəfər olduğu göstərilmişdir [7].

İranda hökumət əleyhinə aksiyalara, mədəni-kütləvi, dini tədbirlərin təhlükəsizliyinin təmin olunmasına, eləcə də xaricdəki hərbi əməliyyatlara məhz bu könüllülər cəlb olunurlar. “Bəsic”in (fars dilində “bəsic”, بسیج - kütlə, toplu, səfərbərlik mənasını daşıyır) aktiv hərbi hazırlığı olan və fəvqəladə hallarda bir ay içərisində təşkilatlana bilən 5 milyona yaxın xüsusi fəal üzvü var. Belə ki, “bəsic” üzvləri yaş kateqoriyaları, fiziki hazırlıqları, hərbi mükəlləfiyyətləri, məşğuliyyətləri və digər xüsusiyyətlərə görə “adi” və “fəal” qruplara bölünürlər.

“Fəal bəsiclər” əsasən sülh və müharibə dövərində əməliyyatlara birinci növbədə cəlb olunurlar. Buna görə də onların hərbi, ideoloji hazırlıqları daim nəzarətdə saxlanılır, ildə 2 dəfə 1-2 həftəlik təlimlərə cəlb olunurlar. Təlimlər zamanı onlarla malik olduqları hərbi peşə praktiki təkmilləşdirilir, eyni zamanda müxtəlif silahlardan atəş, taktiki hərəkətlər yerinə yetirilir, siyasi-dini məşğələlər keçirilir. “Bəsic” üzvlərinə xüsusi vəsiqələr verilir və həmin sənəddə “vəsiqə sahibinin zəruri hallarda nəqliyyat vəsiqələrini, vətəndaşların sənədlərini yoxlamaq səlahiyyətinin olduğu”, “bütün təşkilat rəhbərlərinin, vətəndaşların vəsiqə sahiblərinə köməklik göstərmələrinin vacib olması” kimi ifadələr göstərilir. Demək olar ki, İranın bütün ya-

şayış məntəqələrində “Bəsic” üzvləri vardır. Bununla bərabər əksər məntəqələrdə “Bəsic”lərin toplanmaları üçün ayrıca bina və ya məscidlərdə otaq ayrılır, say tərkibindən və ərazidə şəraitin mürəkkəbliyindən asılı olaraq avtomat silahlar, rəbitə vəsiqələri və s. avadanlıqlar verilir. “Bəsic” üzvlərinə bəzi imtiyazlar (əsgəri xidmətə çağırışda, işə qəbul, təhsil və s. sahələrdə) verilir. Məhz bu baxımdan bir sıra vətəndaşların “imtiyazlar əldə etmək” məqsədilə “Bəsic” sıralarına daxil olmaları halları mövcuddur.

“Bəsic” üzvlərinə vaxtaşırı pul mükafatları, bayram günlərində hədiyyə qismində ərzaq və məişət əşyaları verilir. Təlimlərə cəlb olunanlara orta əmək haqları (dövlət idarə və müəssisələrində çalışanlara), işsizlərə, fərdi əməklə məşğul olanlara isə hər gün üçün müəyyən məbləğ ödənilir. İİR-in sərhədyanı yaşayış məntəqələrində (o cümlədən AR ilə həmsərhəd bölgələrdə) “Bəsic” üzvlərindən sərhədin mühafizəsində, əsəyişin təmin olunmasında geniş istifadə olunur. Belə ki, sərhəd pozucularının axtarışında, qaçaqmalçılıq, bələdçilik və digər qeyri-qanuni əməllərin nəzarətdə saxlanması, dini mərasimlərin təhlükəsizliyinin təmini və digər tədbirlərdə fəal istifadə olunurlar. Təcrübədə AR ilə həmsərhəd bölgədə yaşayan bəzi “Bəsic” üzvlərinin qaçaqmalçılığa meyilli olmaları, bu məqsədlə sərəncamlarında olan avtomat silahdan istifadə etmələri, XXO-nun tapşırığı ilə gündüz vaxtları təsərrüfatla məşğul olmaq, mal-qara otarmaq və s. bəhanələrlə sərhəd zolağına gələrək AR ərazisini müşahidə etmələri, DSX sərhədçiləri ilə qeyri-leqal münasibətlər yaratmağa cəhdləri məlum olmuşdur.

“Bəsic”lər yerlərdə İİR XXO-nun struktur bölmələri üçün əsas bazalardan biri hesab olunur. Son illər İİMK-nın sərhədyanı rayonlarında yerləşən qurumları tərəfindən “Bəsic”ə gənclərin, o cümlədən orta məktəblərin yuxarı sinif şagirdlərinin cəlb edilmələri üçün təbliğat-təşviqat tədbirləri gücləndirilmişdir.

“Bəsic” təşkilatına qadınlar da cəlb olunur və onlar “Qadın cəmiyyətinin bəsic təşkilatı” adlı

qurumda birləşir, əvvəllər “Xahəran-e bəsician” (bəsic bacıları) adlanmışdır (03.08.2012-ci ilə qədər). İİR-in rəsmi məlumatlarında bu qurumun üzvlərinin sayının 5 milyon nəfərdən çox olduğu (2003-cü ildə) göstərilmişdir. Qadınlardan ibarət “Bəsic” təşkilatının ölkə ərazisi üzrə 31 məntəqə (hər vilayətlərdə), 372 ərazi idarəetmə rayonu (nahiyə), 712 cahə (houze), 7155 dayaq müqavimət məntəqəsi (payqah-e moqavemət), 4400 “ƏL-Zəhra” batalyonları (tabor) fəaliyyət göstərir. Qurumdakı qadınların orta yaş hədləri 17-38-dir, onlarla da atıcı silahlardan istifadə, müdafiə, taktiki hərəkətlərə üzrə vərdislərə yiyələnmək üçün təlimlər keçirilir.

2019-cu ildən “Bəsic” müqavimət qüvvələrinin komandanı briqada generalı Qulamrza Süleymanidir. İİMK-nın iqtisadi sahədə fəaliyyətinin ildən-ilə genişlənməsi, daha böyük dairəni əhatə etməsi müşahidə olunmaqdadır. Bu qurum hərbi və XXO kimi tanınsa da, iqtisadi sahədə də fəaliyyət göstərir. İranın bir sıra müstəqil ekspertlərinin rəylərinə görə, “Sepah”ın iqtisadi sahədən əldə etdiyi illik mənfəət təqribən 12 milyard ABŞ dolları təşkil edir. Bununla yanaşı, İİMK-nın maliyyə gəlirləri və xərcləri gizli saxlanılır. Qurumun şirkətləri neft, qaz sənayesi, yol çəkilişi, körpü, tunel, bina və s. obyektlərin tikintisində fəal iştirak edir. İİR-də avtomobil istehsal edən şirkətlərin səhmlərinin 45%-i “Sepah”a məxsusdur. İİMK İranın dəstəklədiyi bir sıra ölkələrdə, o cümlədən Ermənistanda da iqtisadi fəaliyyət göstərir. Qeyd etmək lazımdır ki, “Vətən Müharibəsi”ndən sonra Ermənistana və İrana məxsus nəqliyyat vasitələrinin intensiv hərəkət etdikləri Qafan-Gorus şosse yolunun AR ərazisindən keçən hissəsinə 68 km uzunluqda “Tatev yolu” kimi tanınan alternativ yolun əsaslı təmirində (yolun genişləndirilməsi, asfaltlanması, yeni tunellərin tikintisi və s. işlər) İİMK-nın “Xatem-əl nəbiyyə” şirkəti təmənnasız iştirak etmişdir.

İİMK-nın qaçaqmalçılıq sahəsində fəaliyyəti beynəlxalq aləmdə bir sıra mötəbər təşkilatlar, eləcə də İranın bəzi nüfuzlu rəsmi şəxsləri tə-

rəfindən əsaslı dəlillərlə açıqlanmışdır. Belə ki, ABŞ-ın Vaşinqton şəhərində fəaliyyət göstərən “Sepah” üzrə təhqiqatçı mütəxəssis Əli Əlfumenin araşdırmalarına görə əsas qaçaqmal predmetlərinin (neft məhsulları, elektronika, silah, narkotik maddələr və s.) İran ərazisindən göndərilməsi və gətirilməsi İİMK-nın nəzarəti və təşkilatçılığı ilə həyata keçirilir. 2011-ci ildə İranın sabiq prezidenti Mahmud Əhmədiqad cıxışlarının birində İİMK-nın qaçaqmalçılıq fəaliyyətinə işarə edərək eyhamla “bizim qaçaqmalçı qardaşlarımız”, “sərhədlərimiz gərək qeyri-qanuni fəaliyyətə görə bağlana”, “əgər müdafiə, təhlükəsizlik məqsədləri daşıyan yüklərdirsə, onların da sərhəddən rəsmi qaydada keçirilməsində çətinliklər yoxdur”, “heç bir nazirliyin ixtiyarı yoxdur ki, sərhəddən qeyri-rəsmi şəkildə yük daşınmasını həyata keçirsin” kimi ifadələr işlətməmişdir.

İİMK-nın informasiya mühafizə orqanının sabiq rəhbər şəxslərindən olan Səccad Həqqənah “Tims” qəzetinə müsahibəsində bildirmişdir ki, İİR-də əsas qaçaqmal, o cümlədən narkotik maddələrin qaçaqmalçılığı “Sepah”ın rəhbərliyi və nəzarətindədir. Əlavə etmişdir ki, Əfqanıstandan İrana daxil olan narkotik maddələr İİMK-nın nəzarəti altında gizli laboratoriyalarda emal edilir, daha güclü təsirli vasitələr hazırlanaraq (heroin, “şişə”, metamfetamin və s.) Avropa ölkələrinə göndərilir. Hətta qaçaqmalın keçirilməsində bir sıra transmilli cinayətkar qruplarla həmkarlıq etməklə yanaşı, öz qüvvə və vasitələrindən də istifadə edir. İİMK qaçaqmalçılıq fəaliyyətindən əldə etdiyi külli miqdarda vəsaiti əsasən öz təchizatının yaxşılaşdırılması və əməliyyatların keçirilməsinə, o cümlədən maraqlı dairəsində olan ölkələrin ərazisində kəşfiyyat-pozuculuq fəaliyyətini həyata keçirilməsinə sərf edir.

İranın AR ilə həmsərhəd bölgələrində yaşayan, narkotik maddələrin qaçaqmalçılığı, qeyri-leqal miqrasiya ilə məşğul olan şəxslərin İİMK ilə bağlılığı, hətta onlardan bəzilərinə AR-də təxribatçıönümlü əməllərin həyata keçirilməsinə

dəlalat edən tapşırıqların verilməsi barədə DSX əməliyyat orqanlarına məlumatlar daxil olmuşdur.

Dini, siyasi, ideoloji sahələrdə ölkənin milli maraqlarının təmin edilməsində İİMK-nın rolu böyükdür. Şəxsi heyətin mənəvi-psixoloji hazırlığına, təminatına ali dini rəhbər tərəfindən böyük dəstək göstərilir. “Sepah”ın və ümumilikdə ölkənin nəfəsinə uyğun ideoloji təbliğatın aparılmasına xidmət edən bir neçə radiostansiyalar, televiziya kanal və proqramları, qəzet, jurnallar, eləcə də vaxtaşırı dini-siyasi mövzularda fars dili ilə yanaşı xarici dillərdə məcmuələr, kitabçalar çap olunur. Onlardan “Radio sepahan”, “Radio sepahe Esfahan”, “Televisione sepahan”, “Pasdare eslam” (siyasi, mədəni, ictimai jurnal), “Pəyame enqelab” (ayırıq jurnal), internet, instaqram və teleqram saytları (“sepahp_ir”, “@sepahantv_official”, @sepah_pasdaran, “@sepah_qods”, “@quds_hajqasem” və s.), onlayn xəbərlər kanalları mövcuddur. İİR-də bir sıra məşhur “Təsnim”, “İsna”, “İlna”, “Irannews” kimi xəbərlər agentlikləri də İİMK-ya bağlıdır. Qayəsi AR vətəndaşları, əsasən də sərhədyanı yaşayış məntəqələri sakinləri arasında İranın maraqları çərçivəsində təbliğatın aparılmasına xidmət edən Azərbaycan dilində efirə çıxan “Ərdəbilin səsi”, “Aran”, “Səhər” radioları, “Səhər” TV kanalı mövcuddur.

Bəhreyn, Kanada, ABŞ, İsrail tərəfindən İİMK terrorçu təşkilatlar siyahısına daxil edilmişdir. 2022-ci ilin noyabr ayında Almaniyanın bəzi nüfuzlu təşkilatları “Sepah”ın terror təşkilatı kimi tanınması təklifi ilə Avropa İttifaqına müraciət etmişlər.

İranın bütün qoşun növlərində, hərbi sənaye, kəşfiyyat, mədəniyyət, media, iqtisadiyyat, siyasət və digər sahələrdə, eləcə də qeyri-hərbi təşkilatlarda da “İİMK”nın fəaliyyəti genişlənməkdədir. Ölkənin iri sənaye, tikinti obyektləri, bankları və s. mühüm obyektlərinin əksəriyyəti İİMK-nın rəhbərliyi və nəzarəti altındadır. Bununla yanaşı, son zamanlar digər hərbi qüvvələrdə, o cümlədən bilavasitə sərhə-

din mühafizəsinə cavabdeh olan “Sərhəd Komandanlığının” məntəqələrdəki (eləcə də AR ilə həmsərhəd məntəqələrdə) rəhbərlərinin əksəriyyəti İİMK-nın zabitləri arasından təyin olunmuşdur. İdarə, müəssisə və təşkilatların rəhbərlərinin İİMK-nın ehtiyatda olan zabitlərindən təşkil olunması əksəriyyət təşkil edir.

İranın həlledici siyasətində ən mühüm qərarları İİMK-nın təklif və tövsiyələrinə əsasən ali dini rəhbər verir. Belə ki, İİMK silahlı qüvvələr və XXO-nun bir şəxəsi olmaqla yanaşı İran hakimiyyətinin daxili və xarici siyasətində maraqlarının təmin olunmasının mühüm icraçısıdır. Hər hansı müsəlman dövlətində qeyri-sabitlik, siyasi gərginlik, iğtişaşlar baş verdikdə İİMK bundan öz mənafeyi üçün istifadə edir, orada özünə qarşı “düşmən” formalaşdırır.

AR dövlətinin başçısı dəfələrlə öz ölkəsinin bütün qonşuları ilə sülh və əmin-amanlıq şəraitində münasibətləri inkişaf etdirmək niyyətində olduğunu açıqlamışdır. İranın hərbi-siyasi sistemində dərin kök salmış bəzi qüvvələr və onların himayə etdiyi qurumlar, o cümlədən İİMK AR-ə qarşı düşmən mövqedən çıxış etmələrinə dəlalət edən hadisə və faktlar geniş vüsət almışdır. Azərbaycan ilə İran arasında iqtisadi, ticarət, mədəni və digər sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə baxmayaraq, rəsmi Tehran siyasi sahədə vaxtaşırı münasibətləri gərginləşdirmək tendensiyasını həyata keçirməkdədir. İİMK-nın nəzarətində olan media vasitələrində İran hətta öz hərbi arsenalına, ballistik raketlərinə güvənərək Bakını da hədəfə alır, qısa müddət ərzində Azərbaycan ərazisinə daxil ola biləcəklərinin mümkünlüyünü açıqlayır.

İranın dini hakimiyyətinin qeyd olunan dəhşətli açılmasına qarşı mövqeyini hətta ən çox sıx əməkdaşlıq etdiyi Rusiya dəstəklənməmişdir. İran dini hakimiyyəti dəfələrlə Ermənistanı dəstəkləyərək “beynəlxalq sərhədlərin dəyişdirilməsi” üçün nəzərdə tutulan istənilən plana qarşı çıxacağını qəti şəkildə bildirmişdir. Seyid Əli Hüseyni Xamenei çıxışlarının birində bildirmişdir ki, beynəlxalq sərhədlərə riayət olunmalıdır. Hər iki

tərəf gərək beynəlxalq sərhədlərə riayət etsin, bir-birilərinin sərhədlərinə təcavüz etməsin. Terrorçular da gərək sərhədin yaxınlığında olmasın (guya AR ərazisində, sərhədyanı bölgələrdə İrana zidd xarici qüvvələrin yerləşdirildiyi fikrini söyləyir).

44 günlük Vətən müharibəsində AR-in parlaq qələbəsi, 30 ildən artıq müddətdə ermənilərin işğalda saxladıkları ərazilərimizin, o cümlədən İranla 132 km məsafədə sərhədyanı bölgələrin azad olunmasına İİR-in hakim dairələrinin qısqançılıqla yanaşması özünü büruzə vermişdir. Müharibə dövründə və sonradan azad edilmiş Araz çayı boyunca yerləşən ərazilərimizin müqabilinə İİR-in hərbi texnika, şəxsi heyətin cəmləşdirməsi, vaxtaşırı təlimlər keçirməsi DS-də gərginliyin artmasına gətirmişdir. İİMK son vaxtlar Azərbaycanın sərhəd təhlükəsizliyinə yenidən təhdidlər yaradır. Tarixi, dini, mədəni, milli bağlılığı olan qonşu dövlət tərəfindən AR-ə qarşı sərhəd təhdidinin yersiz, səbəbsiz, düşmənçilik mövqeyində duraraq qaldırılmasına əsas səbəblərdən biri kimi “Zəngəzur dəhlizinin açılması” məsələsinin həll olunması istiqamətində Azərbaycanın və Türkiyənin ardıcıl siyasət yeritməsini göstərmək olar. Belə ki, “Zəngəzur dəhlizi” açılaraq mühüm kommunikasiyalar fəaliyyətə başladıqdan sonra İranın Cənubi Qafqaza çıxışı böyük ölçüdə Azərbaycanın təsiri altına düşəcəkdir. Eləcə də İranla həmsərhəd ərazilərimiz azad olunduqdan sonra İranla Ermənistan arasında qeyri-qanuni əlaqələr, narkotik maddələr və digər predmetlərin qaçaqmalçılığı üçün əvvəlki (işğal dövründə) mümkün şərait aradan qaldırılmışdır.

08 noyabr 2022-ci ildə Zəfər Günü münasibətilə Şuşada təşkil olunmuş tədbirdə AR Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev çıxışında İran hakimiyyəti barədə eyhamla bildirmişdir: “Biz müsəlman ölkələri ilə sıx əlaqələr qurduq və onlara izah etməyə nail olduq ki, Ermənistan təkə bizə qarşı yox, bütün müsəlman aləminə qarşı təcavüzkar siyasət aparır. Məscidləri dağıdan müsəlman

ölkələri ilə dost ola bilməz! Məscidləri dağıdana müsəlman ölkələrinin rəhbərləri qucaq açma bilməz! Bilər? Onları qucaqlayıb öpə bilər? (İran rəhbərliyi nəzərdə tutulur – V.Q.). Bu riyakarlıqdır, bu satqınlıqdır. Bunun başqa adı yoxdur. Ona görə müsəlman aləmində biz Ermənistanı əsas dayaqlardan təcrid etdik. Düzdür, tam təcrid edə bilmədik, bunun başqa səbəbləri var – bax, dediyim riyakarlıq” [2].

17 oktyabr 2022-ci ildə Araz çayının sahilbovyu İİR-in AR ilə həmsərhəd ərazilərində İİMK-nin növbəti, genişmiqyaslı 3 günlük təlimləri keçirilmişdir. Təlimlərin açılışında İİMK-nin baş komandanı general-leytenant Hüseyn Səlamı şəxsən iştirak etmişdir. Bu qurumun Quru Qoşunlarının komandanı general Məhəmməd Pakpurun rəhbərliyi, “İranın qüdrəti” adı ilə keçirilən təlimlərə İİMK-nin “Aşura-31” ordusunun və digər bölmələrin, artilleriya, aviasiya, zərbə və kamikadze dronları cəlb edilmiş, hətta çayı keçmək üçün açılma körpülər nümayiş etdirilmişdir. İİR KİV-lərində təlimlər geniş işıqlandırılmış, təlimlərin regiondankənar qüvvələrin təhdidlərinə və həmlələrinə cavab olduğu bildirilmişdir. Bu tədbirlərlə bağlı İİMK komandanı öz çıxışında bildirmişdir ki, təlimlərin dost ölkəyə mesajı sülh, dostluq, düşməne mesajı isə silahlı qüvvələrin digər növləri ilə birlikdə sərhəddən hər cür təhdidlərə qətiyyətli cavab verməyə hazırlığının göstəricisidir. Məqsədimiz odur ki, qonşular və başqaları İrana qarşı fitnəkarlıq etməsinlər. Belə olan halda bizim davranışımız dəyişəcək. Biz istəyirik ki, qonşularımız öz aralarında olan problemləri (AR və ER nəzərdə tutulur) qeyri-hərbi, danışıqlar yolu ilə həll etsinlər. Bizim bu bölgədə maraqlarımız var, ola bilsin ki, bölgənin bir guşəsində dəyişikliklər baş versin, milli maraqlarımız təhlükəyə düşsün. O halda biz laqeyd qalmaqacağıq, öz həyatı mənafelemizi qoruyacağıq. Biz qonşularımıza təkidlə bildirik ki, problemi danışıqlar yolu ilə həll etsinlər, başqa yola əl atmasınlar. Biz öz sərhədlərimizi, milli maraqlarımızı qoruyacağıq.

İMK-nın Quru Qoşunlarının komandanı briqada generalı Məhəmməd Pakpur da eyni məzmunlu nitqində demişdir: “Biz hər bir ölkənin sərhədlərinə hörmət edirik və hər hansı bir geosiyasi dəyişikliyi qəbul etmirik və bu İİR-in qırmızı xəttidir. Bu bizim üçün prinsipial məsələdir. Bizim qırmızı xəttimiz odur ki, sərhədlərdə heç nə dəyişməsin”. Bu çıxışların məzmunlarından İMK-nın rəhbərliyi tərəfindən AR dövlətinin hədələndiyi, təlimlərin məhz ölkəmizin sərhədlərinin təhlükəsizliyinə qarşı yönəldiyi açıq-aşkar görünür.

25 noyabr 2022-ci ildə ADA universitetində keçirilmiş “Orta Dəhliz boyunca: geosiyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat” mövzusunda beynəlxalq konfransın açılış çıxışında AR Prezidenti İlham Əliyev İİR-in sərhədboyu ərazilərdə hərbi güc nümayişi ilə bağlı qeyd etmişdir ki, o, İranın əvvəlki prezidentləri – Hatəmi, Əhmədinəjad və Ruhani ilə işlədiyi müddət ərzində buna bənzər vəziyyət yaranmamışdır. Heç vaxt İran bizim

sərhədimizdə bir neçə ay müddətində iki hərbi təlim keçirməmişdi. Heç zaman Azərbaycana qarşı bu qədər nifrət və hədə-qorxu ilə dolu bəyanat verilməmişdi.

Çıxışının davamında AR dövlət başçısı bildirmişdir: “Biz hər zaman istənilən anti-Azərbaycan bəyanatına və hərəkətinə cavab vermişik və verəcəyik. Bu səbəbdən biz İran ilə sərhəddə hərbi təlimlər keçirməli olduq ki, onlardan qorxmadığımızı nümayiş etdirək. Biz həyat tərzimizin, Azərbaycanın dünyəvi inkişaf vektorunun və azərbaycanlıların, o cümlədən İranda yaşayan azərbaycanlıların müdafiəsi üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Onlar xalqımızın bir hissəsidir” [1]. Son vaxtlar İİR-in AR-ə qarşı apardığı təxribat-pozuculuq siyasəti zəminində İMK-nın İİR-AR sərhədində ümumi gərginliyin artırılması istiqamətində fəaliyyətinin təhlili, gələcəkdə də bu qurum tərəfindən ölkəmizin sərhədlərinin təhlükəsizliyinə qarşı cəhdlərin davam etdirəcəyini istisna etmir.

İstifadə edilmiş mənbələr:

1. “ADA” Universitetində “Orta Dəhliz boyunca: geosiyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat” mövzusunda beynəlxalq konfransda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi. 25 noyabr 2022-ci il: [Elektron resurs]/URL: <https://yenicag.az>.
2. Zəfər günü münasibətilə Şuşada təşkil olunan tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı, 08 noyabr 2022-ci il: [Elektron resurs]/URL: <https://azertac.az>, <https://president.az>.
3. Hesam Forozan, The Military in Post-revolutionary Iran: The Evolution and Roles of the Revolutionary Guards.
4. <https://fa.m.wikipedia.org> - نیروی مسلح جمهوری اسلامی ایران ویکی پدیا. دانشنامهها آزاد
5. <https://fa.m.wikipedia.org> - سپاه پاسداران انقلاب اسلامی - دانشنامهها آزاد
6. <https://fa.m.wikipedia.org> - نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. دانشنامهها آزاد
7. <https://fa.m.wikipedia.org> - بسیج ویکی پدیا. دانشنامهها آزاد

Мусаев Хафиз Магеррам оглу

УГРОЗЫ ПОГРАНИЧНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ СО СТОРОНЫ ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ИРАН

РЕЗЮМЕ

В статье кратко описаны обстоятельства, структура, обязанности, управление, общая деятельность и потенциал Корпуса стражей исламской революции – самой влиятельной и компетентной вооруженной организации в Исламской Республике Иран. Внимание было также уделено проблемам, связанным с угрозами национальной безопасности Азербайджанской Республики, в том числе безопасности границ.

**THREATS TO THE BORDER SECURITY OF THE REPUBLIC
OF AZERBAIJAN BY THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN**

SUMMARY

The article briefly describes the circumstances, structure, duties, management, general activity and potential of the Islamic Revolutionary Guard Corps, the most influential and competent armed organization in the Islamic Republic of Iran. Attention was also paid to problems related to threats to the national security of the Republic of Azerbaijan, including border security.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 28.02.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 03.03.2024
Çapa qəbul olunma tarixi: 04.03.2024